

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Журнал заснований у 1918 році

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Журналістика

Том 33 (72) № 3 2022

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Головний редактор:

Казарін Володимир Павлович – доктор філологічних наук, професор, в.о. ректора Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Члени редакційної колегії:

Гадомський Олександр Казимирович – доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень Інституту славістики Опольського університету (Ополе, Польща);

Досенко Анжеліка Костянтинівна – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Свенцицька Еліна Михайлівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Семенець Ольга Сергіївна (відповідальний секретар) – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Статкевич Лариса Павлівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Ткаченко Тетяна Іванівна – доктор філологічних наук, доцент.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
(протокол № 18 від 30 червня 2022 року)**

Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.
Серія: Філологія. Журналістика» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24632-14572ПР від 04.11.2020 року)

***Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
зі спеціальностей 035 – Філологія, 061 – Журналістика відповідно до Наказу МОН України
від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)***

***Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)***

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

**ISSN 2710-4656 (Print)
ISSN 2710-4664 (Online)**

© Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2022

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА

Білоконенко Л. А.

ПРЕЗИДЕНТСЬКА КОМУНІКАЦІЯ ТА ВІЙНА 2022 РОКУ..... 1

Бузько С. А.

РОБОТА З ТЕКСТОМ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО
НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ..... 7

Гарюнова Ю. О., Єльнікова Н. І.

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ В ДЕВІАНТНІЙ КОМУНІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ
УКРАЇНСЬКОМОВНИХ МЕДІЙНИХ ТЕКСТІВ НА ВОЄННУ ТЕМАТИКУ)..... 12

Кулик О. Д.

ОКАЗІОНАЛІЗМИ ЯК МОВНИЙ ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ЕПАТАЖНОЇ РЕКЛАМИ..... 17

Курівчак С.-М. Т., Булик-Верхола С. З.

ЯВИЩЕ ДЕТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЇ В ПАМФЛЕТІ
МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО «УКРАЇНА ЧИ МАЛОРОСІЯ» 23

Лазаренко С. В.

ВЖИВАННЯ ПАРЦЕЛЯЦІЇ ТА ПРИЄДНАННЯ
В ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ:
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ І СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТИ..... 28

Литвин О. Г.

ПРОЦЕСИ СЕМАНТИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ
В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕХНІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ 34

Маковій М. Г., Жовнір О. М.

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ СУЧАСНОЮ УКРАЇНСЬКОЮ
ЛІТЕРАТУРНОЮ МОВОЮ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ
(БУДІВЕЛЬНОГО НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ)..... 40

Мамчич І. П.

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ ЯК ВІДБИТТЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЮРІЯ БУРЯКА
(НА ПРИКЛАДІ КНИГИ ПОЕЗІЙ «НЕ МЕРТВЕ МОРЕ...».)..... 47

Ментинська І. Б.

ОСОБЛИВОСТІ ОМОНІМІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ КОМП'ЮТЕРНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ..... 53

Овсієнко Л. М.

ФОРМАЛЬНА СТРУКТУРА ТЕРМІНА ТА ЇЇ СКЛАДНИКИ..... 58

Фецко І. М.

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ АНТОНІМІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ
ПРИРОДНИЧОМУЗЕЙНОЇ СПРАВИ..... 64

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ

Корпало О. Р., Мицан Д. М.

КЛАСИФІКАЦІЯ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ
У ПОРІВНЯННІ З УКРАЇНСЬКОЮ..... 70

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

Baibakova I. M., Hasko O. L.

SEMANTIC AND PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF *FREEDOM*.....76

Bilyk O. O., Vilius N. M.

PECULIARITIES OF DEVELOPING PROFESSIONAL ENGLISH WRITING SKILLS.....81

Plavatska Yu. L.

ENGLISH SATIRICAL FAKE NEWS: THE WAYS
OF DECONTEXTUALIZATION VIA THE SATIRICAL CODE.....87

Ковальова Т. П.

СЛОВОТВІРНІ ЗАСОБИ МОВНОЇ ГРИ В РЕКЛАМНОМУ ТЕКСТІ.....92

Майковська В. О., Прокопець М. С.

НІМЕЦЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ-СОМАТИЗМИ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ.....100

Мельницька О. В., Кудельська О. В.

МАРКЕРИ ВВІЧЛИВОСТІ ТА ЇХ РОЛЬ В АНГЛОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....106

Панченко О. І.

ІСТОРИЧНЕ ТА СУЧАСНЕ ЗВЕРТАННЯ В АНГЛІЙСЬКОМУ
ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ КАЗКИ ДЖ. РОЛІНГ «КАБОГ»112

Підрушняк К. В.

ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКИХ КОЛЬОРОНАЙМЕНУВАНЬ
У СФЕРІ ОДЯГУ В ЛІНГВІСТИЦІ.....118

Сеньків О. М., Харкавців І. Р.

ВИРАЖЕННЯ ЕКСПЛІЦИТНОЇ ТА ІМПЛІЦИТНОЇ ОЦІНКИ
В ФЕНТЕЗІЙНОМУ ГРАФІЧНОМУ РОМАНІ
(НА МАТЕРІАЛІ СЕРІЇ КНИГ КАЗУ КІБУШУ «АМУЛЕТ».....126

Черненко О. В.

ДИСКУРСИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНФЛІКТИВІВ
У СУЧАСНОМУ АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....134

Шепель Ю. О.

СТРУКТУРНІ ТА МЕТОДОЛОГІЙНІ ПІДСТАВИ ЛІНГВОКОГНІТИВНИХ
ОСОБЛИВОСТЕЙ МЕТАФОРИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ЦІЛЬОВОГО ШАРУ «ЛЮДИНА»
В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....140

РОМАНСЬКІ МОВИ

Чистяк Д. О.

МІФОПОЕТИЧНА КАРТИНА СВІТУ У «ТРЬОХ МАЛЕНЬКИХ ДРАМАХ
ДЛЯ МАРІОНЕТОК» МОРІСА МЕТЕРЛІНКА (1894).....147

ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

Айдынова С. Д.

АНТРОПОНИМЫ И ЭРГОНИМЫ КОНЦЕПТА
«БЕЖЕНЕЦ / QAÇQIN / REFUGEE»
И ИХ ПОТЕНЦИАЛ КОГНИМОДЕЛИРОВАНИЯ.....153

Gurbanova S. A.

TO THE QUESTION OF PHRASEOLOGICAL UNITS
OF FAMILY RITUALITY (BY THE MATERIAL
OF THE CZECH AND AZERBAIJANIAN LANGUAGES).....159

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Ahieieva-Karkashadze V. O.

ARCHAIC WORDS OF THE ENGLISH LANGUAGE:
TYPES, FUNCTIONS AND TRANSLATION.....165

Бойко Я. В.

СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ УКРАЇНСЬКИХ РЕТРАНСЛЯЦІЙ
П'ЄС ШЕКСПІРА У СВІТЛІ КОГНІТИВНОЇ АНАЛОГІЧНОСТІ.....170

Гаман І. А., Корженевська К. С.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕКОБЕЗПЕКИ НА НІМЕЦЬКОМОВНИХ САЙТАХ
КОСМЕТИЧНИХ БРЕНДІВ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ.....176

Голубенко Н. І.

ІНТОНАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИЯВУ І ПЕРЕДАЧІ ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНОГО
МОВЛЕННЯ В ІНТЕРСЕМІОТИЧНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ.....181

Manyatsa M. S.

PRAGMATIC POTENTIAL OF AUDIOGUIDES
AS A FEATURE TO BE PRESERVED IN TRANSLATION.....186

ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ І ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Баракатова Н. А., Малінська Г. Д., Терешенко Л. В.

ОПИСОВІ ОСОБЛИВОСТІ ГРАМАТИЧНОГО ЛАДУ
УКРАЇНСЬКОЇ ТА СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ.....195

Заваринська І. Ф.

ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНИЙ ТА ЛІНГВАЛЬНИЙ СТАТУС ПСЕВДОТОПОНІМІВ
У СЛОВ'ЯНСЬКИХ ТА НЕСЛОВ'ЯНСЬКІЙ МОВАХ.....202

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Герасименко Н. В.

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА АНТИУТОПІЯ: ЖАНРОВІ ПОШУКИ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ М. ГРИМИЧ «ВУГЛЕДАР-2099»
ТА В. РАФСЕНКА «ДОВГІ ЧАСИ»).....207

Жванія Л. В.

СВОЄРІДНІСТЬ ДІАЛОГУ З БІБЛІЄЮ В ЛІРИЦІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
(НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ВІДГУКИ»).....213

Лавренюк В. В.

ТЕМА МОСКОВСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ
В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ БОГДАНА ЛЕПКОГО «МАЗЕПА».....220

Приліпко І. Л.

ОБРАЗИ ІВАНА МАЗЕПИ ТА СЕМЕНА ПАЛІЯ У ФОЛЬКЛОРНИХ ЗАПИСАХ
З АЛЬБОМІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА В ЙОГО ХУДОЖНІХ ТВОРАХ.....226

Стасик М. В.

ІСТОРИЧНИЙ РОМАН В. ТЕРЛЕЦЬКОГО «КНИГА СИЛИ. ВІРА»:
ВИМИСЕЛ, ДОМИСЕЛ, ФАКТ.....234

Федосій О. О.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЗМУ ПРОЗОПИСЬМА
ОЛЕКСАНДРА ЖОВНИ.....241

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

- Абрамович С. Д.**
СТРІЛИ АПОЛОНА І ЦВЯХИ РОЗП'ЯТТЯ. ІНІЦІАЦІЯ І ЖЕРТВОПРИНЕСЕННЯ
ЯК МОДЕЛІ ВТІЛЕННЯ АРХЕТИПУ СПАСИТЕЛЯ 247
- Гасанова К. К.**
СЕМАНТИЧЕСКИЙ СПЕКТР АРХЕТИПА «КРОВЬ»
В ТЮРКСКОМ ЭПИЧЕСКОМ ТВОРЧЕСТВЕ..... 254
- Еуубова Z. K.**
“MOBY DICK” AS A MYTHOLOGISM AND A NOVEL-PARABLE..... 261
- Исмаилова С. Н.**
ОБРАЗ ПРОРОКА МУХАММЕДА В ПОЭЗИИ И. НАСИМИ..... 266
- Козубенко Л. М.**
ХУДОЖНІ ЗАСОБИ ЯК ФОРМА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ
ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ
В РОМАНІ Г. ГЕССЕ «ГРА В БІСЕР»..... 271
- Курбанова Л.**
МОТИВЫ САМОУБИЙСТВА В МИФОЛОГИИ 276
- Науменко Н. В.**
ПРОЕКЦІЇ ПІСЕННОЇ ЛІРИКИ СТІНГА
НА РЕАЛІЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014-2022 РОКІВ 284
- Середницька А. Я., Лук'янчук О. С.**
ЗІСТАВЛЕННЯ РЕАЛЬНОГО Й АЛЕГОРИЧНОГО ПЛАНУ
ЯК ЖАНРОВА ОСОБЛИВІСТЬ РОМАНУ-ПРИТЧІ В. ГОЛДІНГА «ВОЛОДАР МУХ»..... 292
- Сипа Л. М.**
СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ У РОМАНІ ЖОРЖ САНД «ЗАМОК САМОТНОСТІ»..... 298
- Фока М. В.**
ПІДТЕКСТОВІ СМИСЛИ В ОПОВІДАННІ Е. ГЕМІНГВЕЯ
«КАНАРКА ДЛЯ ДОЧКИ»: СПРОБА ДЕКОДУВАННЯ 303
- Чікарькова М. Ю.**
ЕКФРАСИС У СОНЕТИ РОССЕТТИ «FOR SPRING BY SANDRO BOTTICELLI»
(ХУДОЖНІЙ ПРОСТІР ВІРША ТА ЙОГО МАЛЯРСЬКИЙ ПРООБРАЗ)..... 308

ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

- Присташ А. А.**
АВГУСТ МЮЛЛЕР І АГАТАНГЕЛ КРИМСЬКИЙ:
МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ ПРО ІСТОРИЧНУ АРАБІСТИКУ..... 313

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

- Дроздовський Д. І.**
НАУКОВО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ
«THE CONTEMPORARY BRITISH NOVEL SINCE 2000»..... 322

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

- Горчикова А. О., Золяк В. В.**
СТОРИТЕЛІНГ ЯК НОВА МЕДІАТЕХНОЛОГІЯ ПОБУДОВИ ЗВ'ЯЗКУ ВИДАННЯ
З АУДИТОРІЄЮ (НА ПРИКЛАДІ ВИДАННЯ THE USA TODAY)..... 328

Гузенко С. В. ОСОБЛИВОСТІ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В ЕПОХУ ПОСТЖУРНАЛІСТИКИ.....	333
Стратюк В. Р. КОМПЛЕКСНА МОДЕЛЬ ПОБУДОВИ ПЕРСОНАЛЬНОГО БРЕНДУ HR ДИРЕКТОРА КОМПАНІЇ У СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	338
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ	
Савчук Р. Л., Фіглевський О. В. СПОРТИВНИЙ КОНТЕНТ У РЕГІОНАЛЬНИХ ЗМІ.....	343
Kharchenko O. V. UKRAINIAN HUMOROUS DISCOURSE IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	349
Яблонський М. Р. ЖАНР ПОДОРОЖНЬОГО НАРИСУ В ЖУРНАЛІСТИЦІ ПЕТРА ВОЛИНЯКА.....	356
Яценко Г. В., Яценко А. М. КРЕАТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН.....	362
ПРИКЛАДНІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
Булах Т. Д. АМБІЕНТ-MEDIA: СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ.....	367
Нетреба М. М., Рижова Д. О. DIGITAL КРЕАТИВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО СПРОТИВУ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	373
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	382

Овсієнко Л. М.

Київський університет імені Бориса Грінченка

ФОРМАЛЬНА СТРУКТУРА ТЕРМІНА ТА ЇЇ СКЛАДНИКИ

У науковій розвідці ми ставимо перед собою завдання з'ясувати формальну структуру термінів та її основні складники. Для цього застосовуємо низку методів термінознавства, логіки, системології тощо.

Розглядаємо поняття ідеальної й оптимальної структури та довжини терміна. Під ідеальною довжиною розуміємо ту, за якої кожен терміноелемент означає лише одне поняття із системи понять певної галузі чи сфери діяльності. Оптимальна ж довжина – це та, при якій ураховують реальні умови творення термінів певної терміносистеми. Якщо мова йде про структуру терміна, то ідеальною вона може бути тоді, коли зв'язки між терміноелементами однозначно виражають логічні зв'язки між поняттями, а оптимальною є така структура, яку має термін у реальній терміносистемі за умови, що склад його терміноелементів є мінімальним для цієї терміносистеми, а зв'язки між терміноелементами, як і за умови ідеальної структури, виражають зв'язки між поняттями.

З'ясуємо, що терміни можуть бути не лише іменниками, але й іншими частинами мови. Перевагу іменникам та іменниковим термінним словосполученням надають тому, що ключовою функцією їх є номінативна / репрезентативна; у більшості випадків назвою об'єкта виступає іменник.

Терміни є засобом позначення і вираження наукових понять. Формальну структуру автори обирають дуже ретельно, зважаючи на потреби логічного мислення, адже вона впливає на змістову, на точність та адекватність окремого терміна й терміна, як складника терміносистеми.

Висновкуємо про те, що аналіз формальної структури термінів найбільшою мірою пов'язує термінознавчі методи з лінгвістичними і розкриває в терміні ознаки мовного субстрату. Зважаємо, що цей вид аналізу є значно ґрунтовнішим, а ніж семантичний. Він виявляє залежність термінів від тієї мови, у межах якої формується і функціонує. Окрім того, цей аналіз дає можливість побачити специфічні ознаки формальної структури термінів, перш за все тому, що він виокремлює в ній терміноелементи і складники як явища, що є невластивими неспеціальним лексичним одиницям, а також підкреслює особливі формальні елементи лексики.

Ключові слова: термін, термінознавство, терміносистема, формальна структура, лексична одиниця, ідеальна довжина терміна, оптимальна довжина терміна, аббревіація, методи дослідження термінів тощо.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Не зважаючи на значну кількість наукових розвідок, питання аналізу й оптимізування формальної структури терміна не можна вважати вирішеним перш за все тому, що наразі не всі сучасні способи термінотворення достатньо опрацьовані, а також тому, що застосування власне лінгвістичних методів лексикологічного і словотвірного аналізів не дозволяє надавати вичерпних рекомендацій з досягнення оптимальної структури і довжини терміна. Для цього потрібно застосувати весь комплекс методів термінознавства, а також залучити методи логіки, системології тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблем термінології досліджували

К. Авербух, А. Багмут, М. Вакуленко, О. Вакуленко, Л. Васенко, Н. Васильєва, М. Володіна, І. Волкова, Б. Головін, В. Дубічинський, В. Іващенко, Т. Кияк, Р. Кобрін, І. Кочан, І. Кочерган, О. Кримець, Г. Мацюк, Н. Овчаренко, Т. Панько, Н. Подольська, О. Потєбня, І. Процик, О. Радченко, А. Суперанська, Г. Фреге, Г. Штейнталь та ін. Проте, на жаль, наразі немає наукових розвідок, у яких би було чітко схарактеризовано формальну структуру терміна і визначено її складники. Це дало нам поштовх до роботи в цьому напрямі.

Формулювання цілей статті. З огляду на вищезазначене зрозуміло, що питання формальної структури терміна наразі залишається відкритим. Тому в цій рецепції ми спробуємо розглянути його і зробити відповідні висновки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

До недоліків багатьох наукових розвідок, присвячених дослідженню формальної структури терміна, можна віднести сплутування синхронного й діахронного підходів. Наприклад, коли вивчають терміни-аббревіатури (*ВР* – *вибухові речовини*, *колгосп* – *колективне господарство*) й усічення (*імпорт* – *імпортний одяг*, *баскет* – *баскетбольний черевик*), не можна змішувати аббревіацію як спосіб словотворення і, відповідно, аббревіатури як клас лексем (синхронний підхід), з одного боку, і процес компресії терміна-словосполучення шляхом аббревіації (діахронний підхід), з іншого. Сплутування цих підходів спричинило непорозуміння під час використання оказійних аббревіатур, які функціують лише в письмовій формі мови (інколи їх називають графічними), та аббревіатур усного мовлення, закріплених узусом, що складають цілий клас лексичних одиниць у межах словникового складу цієї мови.

Залишається нез'ясованим до кінця й питання про те, чи існує особливе термінне словотворення. Загалом можна стверджувати, що в процесі термінотворення діють ті ж закономірності, що й під час утворення будь-яких інших лексичних одиниць мови, але в термінотворенні деякі способи словотвору є домінуючими, а інші трапляються рідко.

Окрім того ще одне принципово важливе питання залишається не вирішеним – це проблема розрізнення простих термінів, що складаються з кількох слів, і складених (термінних сполучень або комбінувань). Практичне значення цього питання полягає в тому, що під час розроблення нормативних документів, зокрема стандартів на терміни, відсутність критеріїв розрізнення зазначених одиниць призводить до того, що в них фіксуються одиниці, які, насправді, є сполученнями двох і більше термінів. Тільки застосування системи власне термінознавчих, логічних, системологічних і лінгвістичних критеріїв допоможе відрізнити терміни-словосполучення від комбінувань термінів.

Тут варто нагадати, що терміносистема складається з кількох груп термінів. Перш за все, це базові терміни (фізичний термін *атом* у системі термінів органічної хімії). Далі в терміносистему входять основні терміни, які є ключовими поняттями тієї чи тієї галузі (термін *законодавство* в системі понять юриспруденції), а також похідні та складні терміни (*комплектування патентного фонду* в системі понять «патентні фонди» із сполучення понять «комплектування документного

фонду» та «патентний фонд»). У структурі терміносистеми також виокремлюють залучені терміни, що відносяться до суміжних галузей знань, але є необхідними для формування терміносистеми окремої галузі. Зрозуміло, що похідні та складні терміни в основному представлені словосполученнями.

Аналізуючи структуру термінів необхідно також урахувати поняття терміноелемента. У цій публікації ми не маємо на меті розглядати означене поняття детально (адже є низка наукових розвідок у цьому напрямі [2; 3; 4]), проте зазначимо, що термін складається з одного або кількох терміноелементів, кожен із яких співвідноситься з поняттям або з ознакою поняття певної системи понять – базовою, основною чи міжгалузевою. З огляду на це виникає проблема довжини терміна.

Таким чином, варто говорити не про стислість терміна, а про його прийнятну довжину, яка, безперечно, пов'язана з формальною ознакою його оптимальної структури, тобто, з ідеальним складом терміноелементів. Це дає можливість пов'язати проблему оптимальності формальної структури терміна з його змістовою структурою, про яку йшлося в нашій попередній публікації [1]. У типових випадках прості поняття позначають термінами, що складаються з одного терміноелемента, а похідні та складні – похідними термінами (або складними словами чи словосполученнями). Наприклад, складне поняття *державне управління* виражено словосполученням, а складне поняття *газопостачання* – складним словом. Проте не лише така структура характерна для сучасних українських термінів з мотивованими терміноелементами. З-поміж термінів, які позначають прості поняття певних систем багато й таких, які, як ми вже бачили, складаються з базового або залученого терміна та лексеми, що означає специфічне поняття цієї галузі (*випарювальна система*, *космічний корабель*).

Відповідно, коли утворюється похідний термін, то в його структурі вже є три, а то й більше, елементи – основний термін, що складається з двох терміноелементів, та терміноелемент, що позначає ознаку видового поняття (*безпілотний космічний корабель*, *випарювальна система багаторазового використання*). Подальший поділ поняття, тобто перехід до похідних понять другого і наступних ступенів, призводить до збільшення кількості терміноелементів.

На основі розглянутих прикладів можна говорити про поняття ідеальної й оптимальної струк-

тури та ідеальної й оптимальної довжини терміна. Під ідеальною довжиною терміна варто розуміти таку, за якої кожен терміноелемент означає лише одне поняття із системи понять певної галузі чи сфери діяльності. Оптимальна ж довжина терміна – це та, при якій ураховують реальні умови творення термінів певної терміносистеми (на ґрунті природної мови), тобто можливість позначення основного поняття терміноелементами. Проілюструвати це можна такими термінами – *фототехніка* (основне поняття), *кольорова фототехніка* (похідне поняття), *кінофототехніка* (складне поняття).

Якщо мова йде про структуру терміна, то ідеальною вона може бути тоді, коли зв'язки між терміноелементами однозначно виражають логічні зв'язки між поняттями. Так, ідеальну структуру мають терміни *сірчана кислота* (родовий зв'язок), *читацький каталог* (зв'язок предмета і його функції), *знецукрення парою* (зв'язок діяльності та інструмента).

Оптимальною ж є така структура, яку має термін у реальній терміносистемі за умови, що склад його терміноелементів є мінімальним для цієї терміносистеми, а зв'язки між терміноелементами, як і за умови ідеальної структури, однозначно виражають зв'язки між поняттями.

Для вимірювання довжини і з'ясування структури термінів найбільш оптимальними є статистичні методи. На основі виокремлення їх із звичайних текстів різних галузей науки і техніки, за умови дотримання вимог однорідності та необхідної кількості вибірок, встановлено загальну тенденцію домінувального використання в статусі термінів словосполучень, що складаються з 2-3 слів, якщо, до прикладу, мова йде про галузь інформатики, а із 4-5, у таких галузях, як філософія. Зауважимо, що в українській мові основна кількість термінів-словосполучень складається з іменників і прикметників, до того ж, іменники можуть використовувати з прийменниками і без них, а деякі іменники можуть залежати від інших іменників («нелінійні структури»).

Окрім розглянутих термінознавчих критеріїв розрізнення термінів-словосполучень (багатослівних термінів) і комбінувань термінів, які часто використовують у текстах різної стильової приналежності, застосовують логічні, системологічні й лінгвістичні критерії.

Зважаючи на вище зазначене про оптимальну структуру й довжину термінів далі можна перейти до детальнішого аналізу типів формальної структури їх.

Спочатку розглянемо однослівні терміни.

Якщо говорити про терміни, які є похідними словами (тобто такими, що утворені словотвірним способом), перш за все, варто звернути увагу на виникнення низки нових афіксів. Наприклад, у результаті неправильного членування слів у середині ХХ ст. з'являються два омонімічні префікси *-трон* (із грец. *electron* та *otruno*), які в сфері термінології і номенклатури мають значення «частина» і «прилад, прискорювач» (*нейтрон*, *позитрон*; *фітотрон*, *циклотрон*).

Префіксами наразі виступають іншомовні елементи *міні-*, *максі-*, *міді-*, що стали складниками сотень слів.

У науковій літературі вже детально описано процес спеціалізації афіксів, закріплення їх за певним значенням у тій чи тій сфері науки і техніки [3] (наприклад, суфікс *-аза-* для позначення ферментів). Важливо зазначити, що хоча в сучасних мовах на деякі афікси натрапляємо лише в термінах, усі вони (за винятком тих, що утворилися в результаті перерозкладання) спочатку були звичайними афіксами неспеціальних слів тієї мови, у якій утворилися.

Загалом, аналізуючи процес словотворення термінів, можна сформулювати таке загальне визначення: система словотворення має основні тенденції – зростання продуктивного ряду моделей, що забезпечують основні категорії найменувань (процеси, предмети, люди, абстрактні явища, ознаки тощо), збільшення частотності словотворення моделей, підсилення спеціалізації словотвірних засобів на вираженні певних значень.

Традиційний спосіб словотворення – словоскладання, який раніше не був продуктивним в українській мові, з часом набув актуальності. Це пов'язано з двома обставинами.

Першою обставиною є ускладнення й поглиблення суспільного знання, що залежить від швидкоплинності науково-технічного прогресу. Оскільки основною семантичною характеристикою складних слів є позначення об'єкта за складністю ознаки чи сукупності ознак (шляхом використання двох і більше терміноелементів), такі слова є оптимальним засобом вираження поглибленого знання. Це дуже просто відображено у назвах сучасних комплексних наук: *нафтогазопромисловість*, *біохімія*, *лінгводидактика*, *геобіохімія*.

Друга обставина, що сприяє зростанню кількості складних слів полягає в значно більшому використанні греко-латинських елементів і моделей словоскладання, що, зокрема, пов'язано

з інтернаціоналізуванням наукового знання. Прикладом можуть слугувати назви сучасних наукових дисциплін (*геоморфологія, етнолінгвістика, кібербезпека, медіапсихологія*), частина яких складається із давно відомих морфем (*соціолінгвістика, екобезпека, фізіотерапія*).

На противагу складним словам, основною ознакою яких є наявність сполучної морфеми, наразі з'являється багато лексичних одиниць, цілісність оформлення яких виражається лише в поєднанні семантики, синтаксичної функції в реченні (як однієї частини мови) та наявності спільного головного наголосу. Ці лексикалізовані словосполучення найчастіше трапляються в англійській мові та подекуди в німецькій і французькій.

Абревіація як спосіб словотворення і синхронний процес є актуальною темою багатьох наукових розвідок, зокрема термінознавчих. Ще наприкінці XIX ст. почали утворювати звукові абревіатури двох структурних типів. По-перше, це абревіатури, які у вимові нагадують слова певної мови. По-друге, значного поширення набув процес утворення абревіатур, які повністю збігалися за звучанням зі словами тієї чи тієї мови (*СУМ – словник української мови*). Ці структури можна назвати словами з подвійним мотивуванням (вони мотивовані початковим словосполученням і словом, з яким збігаються за звучанням). Позитивні ознаки цих абревіатур (запам'ятовуваність, вимовність), за умови уникнення змішування з аналогічними за формою словами, дають поштовх до ще більшого поширення їх у лексиці, зокрема в термінологіях багатьох мов.

Зауважимо, що варто розрізняти абревіацію та усічення однослівних лексичних одиниць, зокрема термінів. Наразі найпоширенішими є одно- і двоскладові усічення: *автомобіль, кінорежисер*. Частину таких новотворів запозичено із західноєвропейських мов.

Сучасні складноскорочені слова можуть мати у своєму складі двоє і більше скорочених елементів (*гідроелектростанція, санепідемстанція*). Характерним прикладом є поєднання абревіатури зі словом: *ТВ-мовлення, МХ-ніч, міні-ПК, VIP-зала, СМС-повідомлення, ДНК-аналіз, е-декларація* тощо. Можливо, цей спосіб набув розвитку під впливом англійської мови з її атрибутивними комплексами та аналогічними лексичними одиницями, що ґрунтуються на них. За будь-якої умови, у сучасних текстах такі словосполучення, як *інфекція ВІЛ, система SMART, компанія ІТ* трансформуються у складноскорочені слова: *ВІЛ-*

інфекція, SMART-система, ІТ-компанія. Відтак одиниці мови з ознаками граматичної й фонетичної цілісності мають низку переваг порівняно зі словосполученнями.

Одним зі своєрідних способів сучасної системи словотворення є телескопія (утворення так званих телескопійних слів). Телескопійні слова формуються шляхом «занурення» одного слова в інше таким чином, що від першої лексеми залишається початок, а від останньої – кінець. Телескопійні слова утворюються в різних стилях, зокрема найбільше їх з-поміж термінової лексики технічних і суспільних наук: *реанімобіль (реанімація + автомобіль)*.

Наразі досить стрімко зростає кількість багатоеlementних лексичних одиниць, утворених шляхом «нанизування» одних частин на інші: *рентгеноелектрокардіографія, дихлордифенілтрихлорметилметан, автозапчастини, автмотовелотовари, сліпоглухонімий*. Такі ланцюжкові утворення є вкрай необхідними для позначення складних об'єктів у сучасних галузях знань і сферах діяльності. Складники ланцюжкових утворень зазвичай просто співпадають, не поєднуючись один з одним жодними засобами, наприклад, сполучними морфемами (як у складних словах).

Недостатність традиційних лексичних засобів для позначення об'єктів сучасних галузей знань і сфер діяльності призвела до того, що поряд зі знаками-позначеннями, до складу яких входять терміни, використовують й інші, відомі семіотиці, типи знаків. Перш за все, мова йде про знаки-символи. Так, уже давно в деяких лексичних одиницях застосовують окремі літери, наприклад, *вітамін-С, а-частинка, П-подібний*, тощо. До цього типу складних природно-штучних знаків можна віднести й символи-слова з літерами та цифрами (*СО₂-лазер*) і поєднання слів з цифрами (*аденозинтрифосфорна кислота, ампіцилін тригідрат*).

Досить часто в мові послуговуються і знаками-моделями, які раніше були притаманні лише піктографічним мовам (креслення, схеми, топографічні знаки тощо): *С-подібний шлях, Г-подібний стіл*, де форма літери відображає форму об'єкта, який вона позначає. Ці лексичні одиниці можна назвати моделесловами. Проте важливо зауважити, що знаки-моделі, знаки-символи, знаки-індекси та інші безслівні знаки (лексичні одиниці мови), якими часто послуговуються в різних текстах, до термінознавчих об'єктів не належать.

Аналіз сучасних способів словотворення дає можливість виявити з-поміж них цікаві й перспективні, а саме: абрєвіацію, телескопію, напівабрєвіацію та ін.

Отже, із вище зазначеного зрозуміло, що велика кількість термінів є словосполученнями. Саме термінам-словосполученням надають перевагу в низці сучасних терміносистем.

Тепер зосередимо увагу на структурних типах термінів і з'ясуємо, які наразі є найпоширенішими.

Так, з-поміж однослівних термінів варто виокремити кореневі й похідні слова, зокрема складні (слова з підрядним і сурядним зв'язком), складноскорочені слова, ланцюжкові утворення, символи-слова, моделеслова. Серед термінів-словосполучень можна згадати розглянуті вище дво- і багатослівні словосполучення іменників із прикметниками та іменників з іменниками в непрямому відмінку. Далі необхідно звернути увагу на такі поширені в термінології структури, як сполучення іменників, один із яких є додатком до іншого: *швачка-мотористка, корабель-невидимка, котик-муркотик*; поєднання іменника з подвоєним іменником: *закон Бойля-Маріотта, книжка Сетона-Томпсона* (у групі термінів-епонімів). Варто виокремити й кількісно зростаючу модель «активний або пасивний дієприкметник + іменник»: *пакетовані товари, водонепроникний плащ, сонцезахисні окуляри, легкозаймиста суміш, швидкоплинний час* тощо. З-поміж цих термінів виокремлюють такі, у яких дієприкметник трансформувався в прикметник (*передбачувана думка, багатofункційний засіб*). Якщо мова йде про поєднання іменника, прикметника й дієприкметника в термінознавстві, варто підкреслити продуктивну тенденцію до замінювання такими структурами поєднань іменника з іменником у непрямому відмінку: *миючий засіб* (замість *засіб для миття*), *літаючий об'єкт* (замість *об'єкт, який літає*), *шиплячий звук* (*звук, що шипить*), *співуча пташка* (замість *пташка, яка співає*) тощо.

Аналізуючи термінні слова і словосполучення (мовний субстрат термінів) необхідно розглянути питання про те, чи можуть бути термінами прикметники, дієслова й прислівники, чи лише іменники та іменникові сполуки.

Так, терміни можуть бути не лише іменниками, але й іншими частинами мови. Перевагу іменникам та іменниковим термінним словосполученням надають тому, що ключовою функцією їх є номінативна / репрезентативна; у більшості випадків

назвою об'єкта виступає іменник. Потім вибір тієї чи тієї частини мови для використання у функції терміна визначається системою понять і, відповідно, терміносистемою, зокрема, з огляду на ті об'єкти, ознаки чи функції, які є першорядними. Наступна обставина тісно взаємопов'язана з попередніми двома, але має самостійне значення. Терміни функціують у текстах певних галузей знань і виступають у них у дієслівній, ад'єктивній чи адвербіальній формі. Наприклад, *надіслати лист* (а не *надсилання листа*), *виконати вказівку* (а не *виконання вказівки*). За такої умови іменники є вторинними.

У науковій літературі з досліджуваної теми натрапляємо на думки про аналогію творення термінів, що означають однорідні поняття [4]. Повторюваність словотвірної структури термінів, що є складниками однієї мікросистеми (тобто позначення понять, визначених за однією основою), дає можливість говорити про формування моделей, зміст яких визначається спільною родовою та індивідуальними видовими ознаками.

У тісному взаємозв'язку з проблемою аналізу процесів творення термінів за моделями є питання про визначення найчастотніших морфем, що використовуються для утворення лексичних одиниць тієї чи тієї епохи. Статистичний аналіз термінів та їхніх складників засвідчує, що кожна епоха характеризується своєю кількістю морфем та їхніх ознак (соціолінгвістичних, психолінгвістичних, соціальних тощо).

На завершення нашої публікації про формальну структуру терміна зосередимо увагу ще на двох аспектах проблеми. Під час дослідження означеної структури доводилося постійно звертатися до змістового наповнення термінів (семантики, мотивованості тощо). Це є принципово важливим аспектом аналізу.

Так, «інтелектуальний» характер структури термінів не підлягає сумніву. Вони є засобом позначення і вираження наукових понять; утворюють їх свідомо; формальна структура термінів обирається авторами дуже ретельно, зважаючи на потреби логічного мислення. Своєю чергою, ця формальна структура впливає на змістову, на точність та адекватність окремого терміна і терміна, як складника терміносистеми. Свідомий вибір формальної структури термінів сприяє тому, що саме в термінології можна досягти оптимальної довжини і структури лексичних одиниць та вирішити низку супутніх завдань.

Висновки із дослідження і перспективи в цьому напрямі. Таким чином, аналіз фор-

мальної структури термінів найбільшою мірою пов'язує термінознавчі методи з лінгвістичними і розкриває в терміні ознаки мовного субстрату. Важливо підкреслити, що цей вид аналізу є значно ґрунтовнішим, а ніж семантичний. Він виявляє залежність термінів від тієї мови, у межах якої формується і функціює. Окрім того, цей аналіз дає можливість побачити специфічні ознаки формальної структури термінів, перш за все тому, що він виокремлює в ній терміноелементи і складники як

явища, що є невластивими неспеціальним лексичним одиницям, а також підкреслює особливі формальні елементи лексики.

Варто зазначити й те, що в науковій літературі під час дослідження формальної структури термінів основну увагу приділено синтаксичному і словотвірному аналізу. Проте, на нашу думку, дуже важливим є вивчення фонетичної структури їх та орфографічних закономірностей, що і є завдання наших подальших наукових розвідок.

Список літератури:

1. Овсієнко Л. М. Змістова структура терміна та її складники. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2022. № 17. С. 80–85.
2. Овсієнко Л. М. Термін як складник різних терміносистем. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33 (72). № 1. Ч. 1. С. 72–77.
3. Панько Т. І., Кочерган І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство: підручник. Львів: Світ, 1994. 216 с.
4. Frege G. L. *Über Sinn und Bedeutung*. *Zeitschrift für Philosophische Kritik*. 1892. В. 100. S. 25–50.

Ovsiienko L. M. THE FORMAL STRUCTURE OF A TERM AND ITS COMPONENTS

In this research, we set the goal to explore the formal structure of terms and its main components. For this purpose, we apply a series of methods used in terminology, logic, systemology etc.

The notions of ideal and optimal term length and term structure are considered. An ideal length suggests the length where each term elements denotes only one notion from the conceptual framework of a certain domain or field of activities. An optimal length is the length where real conditions of term creation within a certain term system are taken into account. In respect to term structure, it can be ideal when connections between term elements unequivocally express logical ties between notions, and the optimal structure is the one that a term possesses in a real term system, provided that the composition of its term elements is minimal for this term system, and the connections between term elements express ties between notions, similarly to the situation in an ideal structure.

It is discovered that terms can also be other parts of speech, and not only nouns. Nouns and noun-based word combinations are preferred as terms since their key function is nominative / representative; in most cases, names of objects are nouns.

Terms are a way of denoting and expressing scientific notions and concepts. Authors are very careful in choosing a formal structure with great consideration of logical thinking needs, as it influences the meaning, accuracy and faithfulness of a separate term alone, and a term as a component of the term system.

Therefore, we may conclude that the analysis of formal structure of terms relates terminological methods to linguistic methods to the greatest extent, and reveals the term to have features of linguistic substrate. It should be noted that this kind of analysis is more profound than semantical analysis. It reveals dependence of terms on the language within which they are formed and operate. In addition, this type of analysis enables us to see peculiar features of formal structure of terms, primarily because it distinguishes term elements and components as phenomena that are extrinsic to non-specialized lexical units, and emphasizes particular formal elements of lexicon.

Key words: *term, terminology, term system, formal structure, lexical unit, ideal term length, optimal term length, abbreviation, term exploration methods etc.*